

УДК6 36.2: 631.151.2:636.085

СЕМЕНДА О.В., аспірант

Уманський національний університет садівництва

ФОРМУВАННЯ СТІЙКОЇ КОРМОВОЇ БАЗИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Досліджено роль кормової бази у розвитку галузі молочного скотарства. Проаналізовано залежність між витратами на корми та продуктивністю корів і рівнем окупності витрат.

Ключові слова: молочне скотарство, молоко, кормова база, годівля, продуктивність, інтенсифікація.

Постановка проблеми. Продуктивність корів на 50-60% визначається якістю кормів і повноцінністю годівлі. Раціони, збалансовані за 20-24 показникам, підвищують продуктивність тварин на 25-30%, знижують витрати кормів на одиницю продукції – на 30-35%, а її собівартість на 20%. Незважаючи на ці давно відомі незаперечні істини й достатній господарський досвід, проблема кормовиробництва така ж гостра, як і проблема розвитку галузі скотарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем інтенсифікації молочного скотарства через формування стійкої кормової бази присвячено багато праць вітчизняних вчених: П.С. Березівського, П.П. Борщевського, Д.П. Глуценка, В.В. Гришка, В.П. Долинського, О.А. Лози, А.А. Побережної, Д.К. Семенди, Л.М. Худорлій, А.А. Шутькова, В.А. Юдіної та ін.

Недостатня вивченість проблеми, важливість її для науки і практики визначають необхідність подальшого її опрацювання, що й свідчить про актуальність проведеного дослідження.

Метою статті є дослідження ролі та місця кормової бази в розвитку галузі молочного скотарства Черкаської області.

Результати досліджень та їх обговорення. Молочне скотарство – одна з головних тваринницьких галузей сільськогосподарського виробництва в агропромисловому комплексі України. В умовах ринкової економіки функціонування молочного скотарства відбувається в економічній нестабільності, скорочується виробництво молока і, як наслідок, споживання молочних продуктів.

Відродження молочного скотарства та забезпечення подальшого підвищення ефективності галузі в умовах ринкової економіки можливе на основі послідовної інтенсифікації, яка є процесом якісного перетворення виробництва та всебічного удосконалення всіх його складових ланок шляхом створення паритетних економічних відносин в системі АПК, впровадження досягнень науково-технічного прогресу на інноваційній основі та раціональних систем його ведення. Необхідно подолати ті деструктивні процеси та упереджене ставлення до здійснення процесу інтенсифікації, які склались за роки становлення нових виробничих відносин [1].

При вирішенні проблеми збільшення виробництва молока виникає питання про вибір напряму інтенсифікації. Звісно, найважливішою умовою здійсненні інтенсифікації галузі молочного скотарства слід вважати підвищення продуктивності тварин. Одним з основних чинників, що впливає на рівень продуктивності тварин є повноцінна збалансована годівля корів і забезпеченість їх енергією. Тому, ефективність інтенсифікації виробництва в молочному скотарстві у вирішальній мірі визначається наявністю кормової бази, що дозволяє здійснювати повноцінну, збалансовану годівлю тварин.

Кормовиробництво відіграє провідну роль в економіці сільського господарства в цілому і молочного скотарства зокрема, дозволяє вирішувати багато проблем її розвитку і є найважливішим чинником інтенсифікації галузі. Скотарству воно дає корми, землеробству – підвищення родючості ґрунтів, рослинництву – підвищення врожайності культур. Кормовиробництво об'єднує воедино рослинництво і тваринництво, підтримує в сільському господарстві необхідний баланс галузей.

На жаль, скорочення поголів'я тварин, що відбулося, в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області спричинило значне скорочення посівних площ під кормовими культурами. Так, якщо у 1995 році питома вага посівних площ кормових культур у загальній структурі посівів становила - 33%, у 2000 - 27,6 %, то у 2010 році лише 11%.

Відбулося абсолютне скорочення площі посіву під кормовими культурами з 362,6 тис. га в 2000 році до 126,4 тис. га в 2010 році, або на 65,1 % (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка посівних площ основних кормових культур в господарствах усіх категорій Черкаської області за роками, тис. га*

Види культур	2000	2006	2007	2008	2009	2010		2010 р. у % до 2000 р.
						тис. га	%	
Кормові культури, всього	362,6	134,1	133,4	131,5	131,7	126,4	100	34,9
В т. ч.: багаторічні трави посіву минулих років і безпокриті посіви поточного року	102,8	49,4	45,1	44,1	46,7	46,3	36,6	45,0
однорічні трави (вкл. посіви озимих на зелений корм)	111,9	30,8	27,7	29,7	28,1	26,3	20,8	23,5
кукурудза на силос і зелений корм	126,6	36,1	42,9	39,2	40,2	36,3	28,7	28,6
кормові корнеплоди (вкл. цукрові буряки на годівлю худоби і кормові баштанні)	16,1	17,7	13,7	13,9	12,6	13,0	10,3	80,7

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Черкаській області [2].

Як свідчать дані табл. 1 у 2010 році в структурі посівних площ кормових культур Черкаської області найбільш питому вагу займали площі під багаторічними травами - 36,6 %, найменшу - площі під кормовими корнеплодами (10,3 %). За досліджуваний період найбільше скоротилися площі посіву однорічних трав (на 76,5 %) та кукурудзи на силос і і зелений корм (71,4 %). Відповідно, такі тенденції негативно позначаються на розвитку галузі молочного скотарства і не дозволяють отримувати високі надії молока.

Найбільш важливим показником, що впливає на продуктивність тварин є витрати кормів. Повноцінна і збалансована годівля – основний чинник досягнення високої молочної продуктивності корів (табл. 2). Кількість і якість кормів, їх вартість – це найбільш істотні фактори, що впливають на підвищення продуктивності корів та ефективності молочного скотарства. Одним з основних факторів, що визначають молочну продуктивність корів, є енергетичне харчування. Підвищення його рівня вдвічі збільшує молочну продуктивність в 3-3,5 рази.

Таблиця 2 – Середні витрати кормів на молочне скотарство у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області, ц.к.од.*

Витрати	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2010 р. у % до 2000 р.
На одну умовну голову худоби, корми всіх видів	28,14	30,36	28,69	26,33	25,58	23,37	83,0
в т. ч. концентрованих	8,95	15,36	17,50	17,75	19,04	17,90	200,0
На виробництво одного центнера молока, корми всіх видів	1,69	1,30	1,15	1,11	1,09	1,08	63,9
в т. ч. концентрованих	0,29	0,35	0,32	0,32	0,37	0,36	124,1

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Черкаській області [2].

Протягом аналізованого періоду спостерігається зниження витрат кормів як з розрахунку на одну умовну голову худоби так і на виробництво одного центнера молока. Одночасно, витрати концентрованих кормів, навпаки, мають стабільну тенденцію до зростання: у 2010 р. у розрахунку на одну умовну голову худоби вони зросли вдвічі порівняно з 2000 р., а на виробництво одного центнера молока у 1,2 рази. В структурі витрат кормів на одиницю продукції концентровані займали 33,3 % (2010 р.) проти 17% у 2000 р.

При нормуванні та оцінці повноцінності годівлі худоби до теперішнього часу на перше місце висувається поживність раціону, але іноді недооцінюється його структура. Деякі науковці переконані, що пріоритетною умовою, що впливає на обмін речовин в організмі тварин і ефективність годівлі є не набір кормів у раціоні, а збалансованість його по енергії, поживним і біологічним речовинам. Дотримання принципу збалансованості кормів дозволяє на 15-20% підвищити їх віддачу [3].

Відомо, що інтенсифікація супроводжується зростанням витрат на виробництво. Проте зростання витрат виправдане в тому випадку, якщо вони призводять до збільшення об'ємів виробництва, зростання продуктивності тварин, підвищення якості продукції, та в кінцевому підсумку до підвищення ефективності виробництва.

Проаналізуємо, як впливають зміни витрат на годівлю тварин на продуктивність корів та показники ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області (табл. 3).

Таблиця 3 – Вплив вартості кормів у розрахунку на 1 голову на ефективність виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області за 2010 рік*

Показники	Групи за сумою витрат кормів на 1 голову, грн					Усього по області
	до 3000	3001-4000	4001-5000	5001-6000	понад 6000	
Кількість господарств у групі	58	24	23	26	21	152
Поголів'я корів, голів	10607	7451	7526	10985	7555	44124
Кількість корів на господарство, голів	182,88	310,46	327,22	422,5	359,76	290,29
Виробництво молока, ц	345715	326074	390447	582975	471781	2116992
Надій від 1 корови, кг	3259,31	4376,24	5187,98	5307,01	6244,62	4797,82
Виробничі витрати на 1 голову, грн	5783,13	7963,28	10389,46	10617,13	15089,01	9733,79
у т.ч. витрати кормів на 1 голову, грн	2236,16	3557,0	4602,54	5512,63	7549,56	4588,29
Виробнича собівартість 1 ц, грн	177,43	181,97	200,26	200,06	241,63	202,88
Реалізовано молока, ц	305950,0	296786	359989	535194	445772	1943691
Реалізовано молока на 1 господарство, ц	5275,0	12366,08	15651,7	20584,38	21227,24	12787,44
Повна собівартість 1 ц, грн	198,47	256,52	234,5	219,44	261,2	234,17
Ціна реалізації 1 ц, грн	256,73	272,42	275,66	275,71	281,99	273,65
Прибуток, тис. грн	17825,6	4719,5	14815,2	30116,9	9267,5	76744,7
Прибуток від реалізації 1 ц молока, грн	58,26	15,9	41,15	56,27	20,79	39,48
Рівень рентабельності, %	29,36	6,2	17,55	25,64	7,96	16,86

*Джерело: Форма 50 сільськогосподарських підприємств, що подають в повному обсязі фінансову та статистичну звітність.

Як свідчать дані таблиці 3, зростання вартості кормів на 1 голову худоби супроводжується зростанням продуктивності корів. Однак, ефективність виробництва молока, в процесі інтенсифікації може знижуватися, що пов'язане з перевищенням оптимального рівня витрат кормів на одну голову худоби, обумовленого станом продуктивних сил. Витрати на корми, що перевищують оптимальний рівень, не можуть бути раціонально виправдані та є причиною зниження показників ефективності виробництва молока. Таким чином, можна

зробити висновок, що оптимальними розмірами витрат кормів на одну голову є витрати в сумі 5-6 тис. грн, при яких середньорічний надій від однієї корови становить 5,3 ц, а рівень рентабельності – 25,64%. Підприємства, що входять до даної групи це великі спеціалізовані господарства, з середньорічним поголів'ям корів понад 400 голів та обсягами виробництва молока понад 580 тис. ц. Власники таких господарств зуміли зберегти поголів'я і кормову базу, що ефективно вплинуло на всі економічні показники господарювання.

Висновки. Результати досліджень, переконують, що досягнення високої молочної продуктивності корів можливе за умови створення міцної кормової бази, забезпечення тварин всіма поживними і біологічно активними речовинами відповідно до норм годівлі молочної худоби.

Відповідно, вирішення проблеми максимального використання продуктивності корів вимагає істотного збільшення виробництва кормів, підвищення їх якості та вдосконалення структури кормовиробництва. Тому збільшення виробництва молока в значній мірі пов'язане з інтенсифікацією кормовиробництва, економічно-обґрунтованим використанням кормових ресурсів і організацією на цій основі повноцінної годівлі корів.

Комплекс заходів з інтенсифікації кормовиробництва повинен включати в себе: поліпшення природних пасовищ та створення багаторічних культурних пасовищ; відновлення посівних сінокосів і пасовищ; створення і використання осінньо-зимових пасовищ за рахунок посівів сорго, злакових зернових сумішей; формування раціональної схеми зеленого конвеєра; створення травостоїв з підвищеним вмістом бобових трав.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мерчанський В.В. Економічне обґрунтування напрямів інтенсивного розвитку молочного скотарства в ринкових умовах: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. канд. екон. наук : 08.07.02 / В.В. Мерчанський ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В.Докучаєва. — Х., 2004. — 20 с.
2. Статистичний збірник Черкаської області за 2010 рік / Головне упр. стат. у Черкаській обл. ; за ред. Приймак В. П. — Черкаси, 2011. — 546 с.
3. Левина Г. Влияние кормосмесей на удой коров и качество молока / Г. Левина // Молочное и мясное скотоводство. — 2002. — №2. — С. 26-27.

Формирование устойчивой кормовой базы как элемента интенсификации молочного скотоводства

Е.В. Семенда

Исследована роль кормовой базы в развитии отрасли молочного скотоводства. Проанализирована зависимость между затратами на корма и продуктивностью коров и уровнем окупаемости затрат.

Ключевые слова: молочное скотоводство, молоко, кормовая база, кормление, продуктивность, интенсификация.

Formation of a stable food supply as part of the intensification of dairy farming

E. Semenda

The role of prey in the development of the dairy industry. The dependence between the cost of feed and the productivity of cows and level of cost recovery.

Key words: dairy cattle, milk, food supply, feeding, efficiency, intensification.